

Загальні аспекти оцінювання економічної безпеки держави за допомогою індексів (індикаторів) сталого розвитку

Олексій Соломицький*^{1 A}; Олег Семененко^{2 A}; Ігор Воронченко^{3 B};
Марина Слюсаренко^{4 A}; Олександр Афанасьєв^{5 C}; Роман Пекуляк^{6 A}

^A Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, м. Київ, Україна

^B Міністерство оборони України, м. Київ, Україна

^C Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, Україна

Received: November 25, 2021 | Revised: December 15, 2021 | Accepted: December 30, 2021

DOI: 10.33445/sds.2021.11.6.16

Анотація

Стаття присвячена аналізу підходів до оцінюванню економічної безпеки держави, виявленню основних груп показників, які використовуються для такого оцінювання, а також виявленню проблемних питань у цій сфері. У статті розглядаються основні індекси та індикатори сталого розвитку, що використовуються у світовій практиці та аналізується наявність кореляції між ними та показниками економічної безпеки. Автори визначають перевагу індикаторів (індексів) сталого розвитку над тими, що використовуються сьогодні під час оцінювання економічної безпеки держави, яка полягає у їх більш раціональному доборі, врахуванню найбільш важливих факторів, з тих що впливають на економічну безпеку, а також відносну незалежність статистики індексів (індикаторів) сталого розвитку від змінення національних методик статистичного обліку та внутрішньополітичної кон'юнктури, наявність даних по всім країнам у вільному доступі. У статті пропонується загальний підхід до побудови системи індексів (індикаторів) сталого розвитку для оцінювання економічної безпеки та визначається перспективний методичний підхід до агрегування показників, який не буде прив'язаним до національних методик оцінювання часткових показників та дозволить враховувати широкий спектр факторів, здійснювати їх кластеризацію, а також порівнювати різні держави за рівнем економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, сталий розвиток, індекси, індикатори.

Постановка проблеми

Для сучасного стану економіки України як самостійної незалежної держави, утвердження її як суб'єкта світового співтовариства особливо актуальними є проблеми забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, формування механізму протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам, підвищення рівня життя населення, розвитку системи міжнародних економічних зв'язків. Сукупність цих проблем та алгоритм їх вирішення тісно пов'язані з категорією "безпека". Зміна внутрішніх та

зовнішніх чинників розвитку національної економіки актуалізує дослідження питання забезпечення економічної безпеки держави. Економічна безпека є одним із визначальних складових елементів системи національної безпеки [1]. За досвідом відомо, що лише надійна та ефективна система забезпечення економічної безпеки є необхідною умовою для стабільного та стійкого соціально-економічного розвитку держави і захисту її незалежності.

В умовах сьогодення розробка

¹ * Corresponding author: д.військ.н., СМС, начальник відділу, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8061-8895

² д.військ.н., професор, начальник відділу, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

³ e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6074-2995

⁴ кандидат технічних наук, старший дослідник, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0003-4165-3908

⁵ слухач, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2682-7562

⁶ доктор філософії, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1916-211X

універсальних підходів до визначення рівня економічної безпеки є вкрай актуальною, що забезпечить максимально точний розрахунок необхідних показників. Лише комплексний аналіз низки показників дасть змогу окреслити потенційні загрози економічній безпеці держави та визначити засади економічного

розвитку держави.

Слід зауважити, що проблема економічної безпеки держави на сьогодні достатньо вивчена в Україні, проте ще не визначений єдиний підхід до трактування основних понять та власне процесу її оцінювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі існує багато трактувань поняття "економічна безпека" та пропонуються різні підходи до оцінювання її рівня.

У межах даного дослідження пропонується таке трактування цього поняття. Економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Економічна безпека це важлива складова частина національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система узята в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, усі види ресурсів, господарські структури, сім'я, особа [2].

При цьому, згідно з "Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" [3], складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макро-економічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека. Запропоновані методичні рекомендації передбачають розрахунок інтегрального показника рівня економічної безпеки. Основними недоліками запропонованого підходу є:

- велика кількість показників (130), які

пропонується враховувати;

- значна корельованість показників, що неприпустимо за умови використання адитивної згортки;

- значні розбіжності у вагах показників, що застосовуються;

- запропонований підхід до визначення інтегрального показника (середньозважена адитивна згортка) не може відбити можливий нелінійний характер процесів, що впливають на економічну безпеку;

- неявна логіка вибору показників та їх групування за категоріями.

З точки зору оцінювання економічної безпеки важливо визначитися зі складовими, які визначальним чином впливають на її рівень. Наприклад [4], економічна безпека поділяється на: зовнішню – можливість протистояти загрозам, які породжує зовнішнє навколишнє середовище держави; внутрішню, в якій велике значення має розвиток економічно-оборонного потенціалу. Серед складових економічної безпеки виділяють демографічну, екологічну, харчову, ресурсну, прісноводну, енергетичну, цінову, фінансово-грошову, політичну, соціальну, кримінальну, медичну [5]. У [2] основними структурними елементами економічної безпеки, які доцільно застосовувати для аналізу економічної безпеки України, вважаються такі: сировинно-ресурсна безпека, енергетична безпека, фінансова безпека, соціальна безпека, інноваційно-технологічна безпека, продовольча безпека, зовнішньоекономічна безпека.

Постановка завдання

Для адекватного та достовірного оцінювання економічної безпеки держави, яке не буде прив'язаним до національних

методик оцінювання часткових показників та дозволитиме враховувати широкий спектр факторів, здійснювати їх кластеризацію, а

також порівнювати різні держави за рівнем економічної безпеки необхідно розробити відповідні методологічні підходи, що пропонується зробити на основі показників

Виклад основного матеріалу

Пропонується під час оцінювання економічної безпеки використовувати поняття та підходи, які прийняті у теорії сталого розвитку [6]. Дійсно, виходячи з матеріалів Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку [7], сталий розвиток – це такий розвиток суспільства (держави), який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби. Вважається, що сталий розвиток має не лише екологічну складову, але й економічну й соціальну. При цьому, сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний. Все це є досить актуальним завданням, ураховуючи той факт, що метою стратегії сталого розвитку України є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Для цього рух планується здійснювати за такими векторами:

- вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

- вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському

сталого розвитку. Тому метою статті є визначення загальних аспекти оцінювання економічної безпеки держави за допомогою індексів (індикаторів) сталого розвитку.

регіоні. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів.

Проведений контент аналіз свідчить про значний зв'язок складових сталого розвитку та економічної безпеки, а також їх високу кореляцію з національними інтересами та національною безпекою в цілому. При цьому сталий розвиток на відміну від підходу [2] має низку переваг:

- більш логічний, репрезентативний та збалансований добір показників (індексів та індикаторів);

- низька кореляція між індикаторами однієї групи;

- забезпечує комплексний (всебічний) підхід до оцінювання;

- тісний зв'язок з національними інтересами;

- незалежність від внутрішньодержавних методик оцінювання окремих показників (індикаторів) та більша об'єктивність оцінок (основні показники оцінюються незалежними організаціями з 1992 року, у той час коли державні методики можуть змінюватися з кон'юнктурних міркувань, наприклад у Росії, починаючи з 2014 року, методики оцінювання деяких критичних показників змінювалися кожні два-три роки [8]);

- більша гнучкість системи індексів (індикаторів) та можливість здійснення оцінювання на різних рівнях (регіон-державна група держав), відносна простота модифікації

системи індексів під конкретні цілі дослідження.

З урахуванням того, що Україна підтримала концепцію сталого розвитку, зараз відбувається постійний пошук більш актуальних індикаторів та аналіз зв'язку між ними. Система індикаторів має відображати стан об'єкту дослідження (держави, регіону) за комплексом показників, які характеризують ту чи іншу сферу діяльності за певний період часу.

Тому можна виділити головну проблему – який комплекс індикаторів сталого розвитку є найбільш ефективним для моделювання з метою оцінки сталості держави, та, зокрема, її економічної безпеки.

Як об'єкт дослідження держава – складна система. Тому існує об'єктивна потреба в оцінюванні ступеня нестабільності середовища, а також у виробленні підходів до її аналізу. В цьому аспекті вибір оптимального добору індикаторів є одним із першочергових та актуальних питань. З цього приводу основною задачею є аналіз існуючих систем індикаторів та визначення проблем, пов'язаних з їх застосуванням.

Відповідно до положень системного підходу стан системи визначається різновидом показників (індикаторів). У контексті проблеми, що розглядається, індикатор сталого розвитку це – показник (виведений з первинних даних, які зазвичай не можна використовувати для інтерпретації змін), який дозволяє судити про стан або зміни досліджуваної змінної. Основною метою введення індексів є оцінювання ситуації або події для прогнозу розвитку ситуації, що склалася, і розроблення шляхів її вирішення [9].

Пропонується розглядати такі підходи до побудови системи індексів та індикаторів:

1. Побудова системи індикаторів, за допомогою яких можна судити про окремі аспекти розвитку: екологічних, соціальних, економічних та інших складових економічної безпеки.

2. Побудова інтегральних, агрегованих індексів, за допомогою яких можна комплексно судити про розвиток країни (або

регіону). Зазвичай агреговані показники поділяються на такі групи – соціально-економічні, еколого-економічні, соціально-екологічні, еколого-соціо-економічні. Але основна складність під час агрегування інформації в індекси полягає у визначенні ваг вихідних показників без втрати значущості і без зайвої суб'єктивності, для розв'язання цієї проблеми пропонується підхід запропонований у [10].

В основу системи показників оцінювання рівня економічної безпеки держави пропонується покласти одну з найповніших за охопленням систем індикаторів сталого розвитку, яка розроблена Комісією зі сталого розвитку (КСР) ООН. Індикатори розбиті на основні групи:

- індикатори економічних аспектів сталого розвитку;

- індикатори соціальних аспектів сталого розвитку;

- індикатори екологічних аспектів сталого розвитку (включаючи характеристики води, суші, атмосфери, інших природних ресурсів, а також відходів), з точки зору їх впливу на економічний розвиток держави;

- індикатори інституційних аспектів сталого розвитку (програмування та планування політики, наукові розробки, міжнародні правові інструменти, інформаційне забезпечення, посилення ролі основних груп населення), з точки зору їх впливу на економічний розвиток держави.

Запропоновані КСР ООН індикатори вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов, а в деяких випадках – розширення для окремих країн. У свою чергу індикатори розділені на три категорії з урахуванням їх цільової спрямованості:

- індикатори – рушійна сила, що характеризують людську діяльність, процеси і характеристики, які впливають на економічну безпеку;

- індикатори стану, що характеризують поточний стан різних аспектів економічної безпеки;

- індикатори реагування, дозволяють

здійснювати політичний чи якийсь інший спосіб реагування для зміни поточного стану економічної безпеки держави.

На користь підходу економічної безпеки з використанням показників сталого розвитку свідчить й те, що система еколого-економічного обліку (СЕЕО) була запропонована Статистичним відділом Секретаріату ООН у 1993 році. Метою системи еколого-економічного обліку є врахування відповідних чинників в національних статистиках. Зокрема запропонований ними еколого-економічний облік розширює потенціал національних рахунків, але не розглядається як заміна національної статистики. Еколого-економічний облік торкається питань включення до

національного багатства поряд з капіталом, виробленим людською працею, природного капіталу, а також дає можливість оцінити екологічні витрати (виснаження і вплив на якість природних ресурсів). Природний капітал включає відновлювані ресурси (наприклад, ліси), і невідновні (ґрунт і підґрунтові активи), а також екологічні послуги. Розширення екологічно скоригованих макроекономічних агрегатів відбувається за рахунок розгляду природних активів: можливе корегування не тільки ВВП, але й чистої доданої вартості та національного багатства [11]. Така статистика накопичується за незмінними методиками, незалежна від політичної кон'юнктури окремих держав та доступна у вільному доступу.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз щодо трактування економічної безпеки дає змогу зробити висновок, що немає єдиної думки щодо визначення її сутності та складових елементів. Подальший розвиток будь-якої держави неможливий без вивчення теоретико-методичних аспектів цієї проблеми і створення ефективного механізму забезпечення економічної безпеки, тому актуальною є проблема розуміння сутності економічної безпеки та чіткого визначення її складових елементів, а також своєчасного виявлення впливу негативних загроз із метою створення власної системи економічної безпеки, що надасть можливість уникнути руйнівних наслідків становлення національної економіки та забезпечити її конкурентоспроможність.

Аналіз засвідчив наявність тісного зв'язку між показниками економічної безпеки та сталого розвитку за явної переваги останніх за багатьма аспектами.

Разом з тим аналіз системи індикаторів для моделювання та оцінювання економічної безпеки держави з позицій сталого розвитку, можна окреслити основну низку проблем, пов'язаних з їх застосуванням:

- наразі в Україні не існує єдиної системи індикаторів. Натомість існує тенденція застосування абсолютно різних груп індикаторів як для окремих розрахунків. А це, у

свою чергу, унеможлиблює об'єктивність оцінки економічної безпеки з позицій сталого розвитку;

- кількість індикаторів, які застосовуються під час оцінювання в окремих випадках дуже істотно різняться, нараховуючи від одиниць до десятків і понад сотні індикаторів. Такий стан викликає ряд запитань пов'язаних, переш за все, із обґрунтуванням застосування певного числа індикаторів, їх об'єктивністю та об'єктивністю висновків на їх основі;

Виходячи із зазначеної вище проблеми, витікає інша, пов'язана із застосуванням математичного апарату при обробці даних з метою моделювання економічної безпеки та її оцінки. Так, у випадку великої кількості індикаторів, близької до сотні, проблематичним є вибір такого математичного апарату, який би враховував ступінь впливу кожного індикатора на загальну оцінку сталості та давав би досліднику чітке розуміння якою мірою зміна показника того чи іншого індикатора впливає на кінцевий результат.

Навпаки, досить замала кількість індикаторів, на наш погляд, зазвичай, негативно впливає на об'єктивність оцінки та не відображає реального становища, а дає лише грубу та приблизну оцінку.

Слід також відзначити, що обираючи ті чи інші індикатори, дослідники дуже часто не

враховують проблеми, пов'язані з подальшим збором статистичної інформації. Державна служба статистики веде спостереження далеко не за всіма індикаторами (на відміну від загальноприйнятих індикаторів сталого розвитку), навіть визначеним у відповідних рекомендаціях з оцінювання економічної безпеки [2].

Виходячи з окресленої низки проблем,

пов'язаних із оцінюванням економічної безпеки пропонується розробити підходи до її оцінювання з позицій сталого розвитку, подальші дослідження у цьому напрямі полягають в удосконаленні існуючої системи індексів (індикаторів) з метою усунення проблем, пов'язаних з їх застосуванням та розробленні відповідної методології оцінювання.

Список використаних джерел

1. Богданович В. Ю., Свида І. Ю., Скулиш Є. Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України. Т.1: Теоретичні основи, методи і технології забезпечення національної безпеки України: монографія. Київ: НА СБУ, 2012. 570 с.
2. Користін О. Є., Барановський О. І., Герасименко Л. В. Економічна безпека: навч. посібник. Київ: КНУВС, 2008. 400 с.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 No 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12777-31-13>
4. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний етап. *Банківська справа*. 2008. №1. С. 52–61.
5. Степаненко А., Герасимов М. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів. *Регіональна економіка*. 2002. № 2. С. 39–54.
6. Тарасова Н. П., Кручина Е. Б. Индексы и индикаторы устойчивого развития. URL: <https://web.archive.org/web/20131228160718/http://www.ustoichivo.ru/i/docs/18/tarasova.pdf>.
7. Implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the World Summit on Sustainable Development. URL: <http://www.un-documents.net/ares64-236.pdf>.
8. Федеральная служба государственной статистики. URL: <https://rosstat.gov.ru>.
9. Інформаційне забезпечення вирішення еколого-енергетичних проблем сталого розвитку суспільства: монографія; за заг. ред. Лук'яненко С. О., Караєвої Н. В. Київ: Тамподек XXI, 2012. 283 с.
10. Соломицький О. І. Розвиток теорії та практики прогнозування воєнно-політичної обстановки: дис. ... докт. військ. наук: 21.02.01 / Соломицький Олексій Іванович. Київ. 2020. 433 с.
11. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 240 с.
12. Ткач І. М., Новіков Е. Б. Методи економічних досліджень: навч. посіб. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. 184 с. ISBN 978-617-7187-00-3.
13. Ткач І. М. Концептуальні засади воєнно-економічної безпеки держави: монографія. Київ: НУОУ ім. І. Черняхівського, 2018. 312 с. ISBN 978-617-7187-19-5

Общие аспекты оценивания экономической безопасности государства с помощью индексов (индикаторов) устойчивого развития

Алексей Соломицький *^{1 А}; Олег Семененко^{2 А}; Игорь Воронченко^{3 В};

Марина Слюсаренко^{4 A}; Олександр Афанасьев^{5 C}; Роман Пекуляк^{6 A}* **Corresponding author:** ¹ д.воен.н., старший научный сотрудник, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8061-8895² д.воен.н., профессор, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414³ e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6074-2995⁴ канд. техн. н. старший исследователь, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0003-4165-3908⁵ слушатель НУОУ, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2682-7562⁶ доктор философии, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1916-211X^A Центральный научно-исследовательский институт Вооруженных Сил Украины, г. Киев, Украина^B Министерство обороны Украины, г. Киев, Украина^C Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского, г. Киев, Украина**Аннотация**

Статья посвящена анализу подходов к оцениванию экономической безопасности государства, выявлению основных групп показателей, которые используются для такого оценивания, а также определению проблемных вопросов в этой сфере. В статье рассматриваются основные индексы и индикаторы устойчивого развития, которые используются в мировой практике и анализируется наличие корреляции между ними и показателями экономической безопасности. Авторы определяют преимущество индикаторов (индексов) устойчивого развития над теми, которые используются сегодня во время оценивания экономической безопасности государства, которая состоит в них более рациональном отборе, учете наиболее важных факторов, из тех, что влияют на экономическую безопасность, а также относительную независимость статистики индексов (индикаторов) устойчивого развития от изменения национальных методик статистического учета и внутривластной конъюнктуры, наличие данных по всем странам в свободном доступе. В статье предлагается общий подход к построению системы индексов (индикаторов) устойчивого развития для оценивания экономической безопасности и определяется перспективный методический подход к агрегированию показателей, который не будет привязанным к национальным методикам оценивания частных показателей и будет позволять учитывать широкий спектр факторов, осуществлять их кластеризацию, а также сравнивать разные государства по уровню экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, устойчивое развитие, индексы, индикаторы.

General aspects of estimating the economic security of the state using the indexes (indicators) of sustainable development

**Alexey Solomitsky^{* 1 A}; Oleh Semenko^{2 A}; Igor Voronchenko^{3 B};
Marina Slyusarenko^{4 A}; Olexandr Afanasyev^{5 C}; Roman Pekuliak^{6 A}**

* **Corresponding author:** ¹ Dr of Sciences, Senior Researcher, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8061-8895² Dr of Sciences, Professor, Head of Department, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414³ e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 000-0001-6074-2995⁴ Candidate of Technical Sciences, Senior Researcher, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0003-4165-3908⁵ e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2682-7562⁶ PhD, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1916-211X^A Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine^B Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine^C National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniachovskiy, Kyiv, Ukraine**Abstract**

The article is devoted to the analysis of approaches to assessing the economic security of the state, identifying the main groups of indicators that are used for such an assessment, as well as identifying problematic issues in this area. The article examines the main indices and indicators of sustainable development that are used in world practice and analyzes the presence of a correlation between them and indicators of economic security. The authors define the

advantage of indicators (indices) of sustainable development over those that are used today when assessing the economic security of the state, which consists in a more rational selection, taking into account the most important factors that affect economic security, as well as the relative independence of the statistics of indices (indicators) of sustainable development from changes in national methods of statistical accounting and the internal political environment, the availability of data for all countries in the public domain. The article proposes a general approach to the construction of a system of indices (indicators) of sustainable development for assessing economic security and defines a promising methodological approach to aggregating indicators that will not be tied to national methods for assessing private indicators and will allow taking into account a wide range of factors, clustering them, and also compare different states in terms of the level of economic security.

Keywords: economic security, sustainable development, indices, indicators.

References

- Bohdanovych V. Yu., Svyda I. Yu., Skulysh Ye.D. Teoretyko-metodolohichni osnovy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. T.1: Teoretychni osnovy, metody i tekhnolohii zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: NA SBU, 2012. 570 s.
- Korystin O.Ie., Baranovskyi O.I., Herasymenko L.V. Ekonomichna bezpeka : navch. posibnyk. Kyiv: KNUVS, 2008. 400 s.
- Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomich-noi bezpeky Ukrainy : Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy 29.10.2013 No 1277. Available from : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12777-31-13>
- Bazhenova O. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: suchasnyi etap. Ban-kivska sprava. 2008. № 1. S. 52–61.
- Stepanenko A., Herasymov M. Otsinka ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta yii rehioniv. Rehionalna ekonomika. 2002. № 2. S. 39–54.
- Tarasova NP, Kruchina EB Indices and indicators of sustainable development. Available from : <https://web.archive.org/web/20131228160718/http://www.ustoichivo.ru/i/docs/18/tarasova.pdf>.
- Implementation of Agenda 21, the Program for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the World Summit on Sustainable Development. Available from : <http://www.un-documents.net/ares64-236.pdf>.
- Federal State Statistics Service. Available from : <https://rosstat.gov.ru>.
- Informatsiine zabezpechennia vyrishennia ekoloho-enerhetychnykh problem staloho rozvytku suspilstva: monohrafiia; za zah. red. Lukianenko S. O, Karaievoi N. V. Kyiv: Tmpodek KhKhI, 2012. 283 s.
- Solomytskyi O. I. Rozvytok teorii ta praktyky prohnozuvannia voienno-politychnoi obstanovky: dys. ... dokt. viisk. nauk: 21.02.01 / Solomytskyi Oleksii Ivano-vych. Kyiv. 2020. 433 s.
- Hryniv L. S. Ekolohichno zbalansovana ekonomika: problemy teorii: monohrafiia. Lviv: LNU im. I.Franka, 2001. 240 s.
- Tkach I.M., Novikov E.B. Methods of economic research: textbook. way. Kyiv: NUOU, 2015. 184 p. ISBN 978-617-7187-00-3.
- Tkach I.M. Conceptual principles of military and economic security of the state: monograph. Kyiv: NUU named after I. Cherniakhovskyi, 2018. 312 p. ISBN 978-617-7187-19-5